

GÜVEN ORTAMININ BİR TOPLUM İÇİN ÖNEMİ VE BUNU ENGELLEYEN FAKTÖRLER

Ömer MÜFTÜOĞLU*

ÖZET

Güven ortamının, toplumların devamı için önemi tartışılmazdır. Birbirine karşılıklı olarak güvenen insanların oluşturduğu toplumlar ancak pozitif değerler üretebilir ve bu tür toplumlar uzun süre sağlıklı şekilde ayakta kalabilir. Güven ortamını bozucu faktörler, aslında toplumun yıkılmasına yol açan faktörler olarak da görülebilirler. Çünkü güvensizlik ortamının devam ettiği toplumların ayakta kalabilmeleri güçtür. İman, insanın kendisine, Yaratıcısına ve başkalarına güvenmesini sağlar. İman edenlerin korkudan uzakta olmaları, yarınlarından endişe duymamaları ve bu düşünce dünyalarını başkalarıyla paylaşmaları sayesinde güvenli bir toplum oluşturulabilir ve yine bunların devamıyla, güvenli toplumun devamı sağlanabilir. Makalede güven ortamının bir toplum için önemi ele alınmakta ve güven ortamının oluşmasını engelleyen faktörler olarak belirlenen maddeler üzerinde konuşulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvenmek, inanmak, korku, bilgisizlik, belirsizlik.

THE IMPORTANCE OF TRUST FOR A SOCIETY AND FACTORS IMPEDING TRUST IN SOCIETY

ABSTRACT

The importance of trust is unquestionable for the continuation of societies. The societies which are constructed by people who depend on each other can produce positive values and such societies can stand well for a long time. The factors which terminate trust in society can also be seen as the factors which cause the society to collapse because it is hard for the societies where trust is lost to stand. Belief leads person to trust on himself, his CREATOR, and others. A trustworthy society can be constructed by believers' being away from fear, not worrying about future, and sharing their these thoughts with others. And again with the permanence of these the continuation of the society can be provided. In the article the importance of trust in the society is handled and the factors which are thought to prevent the trust from being ensured are talked over.

Key Words: To trust, to believe, fear, ignorance, indefiniteness

* Dr., Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e-posta: omuftu@yahoo.com

1. Giriş

Doğumundan itibaren, sadece anne-babasıyla birlikte bulunmuş, evin ilk çocuğu olan bir bebeğin, çevresindekileri yeni yeni tanımaya başladığı günlerde, annesinin kucağında, daha önce hiç görmediği insanların bulunduğu bir ortama girdiğinde annesine sıkıca sarılışını gözlemlemek her zaman mümkündür.

Benzeri bir davranışı, daha önce hiç gitmediğimiz farklı bir yerleşim yerine gittiğimizde, hele bir de üzerimizde fazlaca para varsa, kendimiz üzerinde de gözlemlememiz mümkündür. İster istemez insanlara karşı daha bir çekingen, birebir ilişkilere girmemeye özen gösteren, zorunlu olarak girmek gerektiğinde ise fazlasıyla ölçülü davranan, hatta ikramları bile kabul ederken tereddüt eden kendimizi, dışarıdan bakan birinin gözüyle görmek zor değildir. Aradığımız bir adresi sormak için çoğunlukla üniformalı bir polis yahut zabıta memuru aramaz mıyız? Gideceğimiz yere, yürüyerek gitmek mümkünse, çoğunlukla yaya, ya da yürümekle varılamayacak kadar uzaksa taksiler yerine minibüs, otobüs yahut metro gibi toplu taşıma araçlarını tercih ettiğimiz bir vakıa değil midir?

Yukarıdaki ilk örnekte, dünyaya gelmesine vesile olan annesini, güvenlik abidesi hisseden, kendisine ondan hiçbir zararın, kötülüğün gelmeyeceğinden emin olan bebeğin, diğer insanların yanında annesine öncelerden daha sıkı sarılışının temelinde onu duyduğu "güven", diğerlerine ise "güvensizlik" vardır. Annesi dışındakilerin kendisine ne şekilde davranacağını bilemeyen, kestiremeyen bebek elbette bir başkasının kucağında olmaktan "korkacaktır".

Yabancıyı olduğumuz bir yerleşim yerinde çoğumuzun sergilediği yukarıdaki davranışların sebebi de güven duygumuzla birebir orantılıdır. Tanımadığımız insanlardan oluşmuş bir toplumda elbette bu "tanımamadan-bilmemeden" kaynaklanan bir korkuyu yaşarız. Bulacağımız adresi bir başkasına değil de üniforması üzerinde olan bir memura sormamızın geri planında, onun güvenlik görevlisi olmasından dolayı bize zarar vermeyeceği, bunun için diğerlerine değil de ona güvenmemiz gerektiği düşüncesi vardır.

2. Güven Ortamının Vazgeçilmezliği

Bir genelleme yaparak; toplumu ve toplumu oluşturan bütün kurumları ayakta tutan, onların uzun süreli olmalarını ve yıkılmalarını sağlayan temel unsurun "güven ortamı" olduğunu söylemek mümkündür.

Finans sektörü örneklem için alındığında; bankaları, özel finans kurumlarını, borsayı, vs. ayakta tutan yegâne unsur, onların sahiplerine ve yöneticilerine duyulan güvendir. Mudileri tarafından güven-

nilmeyen, güvenilirlik özelliğini yitiren hiçbir finans sektörünün ayakta duramayacağı, yakın zamandaki örnekleriyle hepimiz tarafından bilinir hale gelmiştir. Birikimlerini bankalarda güvence altına almaya çalışan insanlara, o bankanın geleceğinin iyi olmadığını, kâr etmediğini, iflasa doğru gittiğini fısıldayıvermek, mevduatını hemen geri çektiirmek için yetecektir. Böyle bir söylentiye, hiçbir banka özne olmak istemez. Sermayenin bu korkak tutumunu bilen banka sahiplerinin korkulu rüyası; kendi kurumları hakkında benzeri lafların dolaşmaya başlamasıdır.

Yine, toplumun temel taşı sayılan aileyi oluşturacak nikâh akdinin gerçekleşebilmesi için tarafların birbirlerine güvenmeleri gerekir. Bu güvenin ardından oluşan ailenin devamı için de yine eşlerin birbirine karşılıklı güvenleri, olmazsa olmaz temel şarttır. Bu güven sona erdiği anda aile kurumunun fiilen varlığından söz edilemez, bu güvensizlik kısa sürede aşılabilir ve devam ederse hukuki olarak da aile birlikteliği sona erer.

Vadeli alış-verişler de aynı şekilde satıcının müşterisine güvenmesiyle gerçekleşir. Müşterinin satıcıya güvenmesi de sipariş verilerek ya da ücreti peşin ödenip malın daha sonra teslim edilmesi şeklinde yapılan alış-verişte (selem) önem kazanır. Dolayısıyla alış-verişin yapılabilmesi için satıcı ve müşterinin birbirlerine güvenmeleri gerekir.

Demokratik ülkelerde yapılan seçimlerde de güven hissini test edildiği açıktır. Bir belediye başkanlığı seçimi üzerinde konuşulacak olursa, adaylardan en çok kime güveniliyorsa, kimin verdiği sözleri tutacağına inanılmışsa, kimin daha iyi hizmet edeceği tahmin ediliyorsa, toplumun çoğunluğu diğerlerinden daha çok ona oy verecek ve o şahıs seçimleri kazanacaktır. Seçilen bu şahsın güvenilirliği, görevde kaldığı süre içinde kendisine oy verenler tarafından test edilme imkânı bulur. Görev süresi bitip de yeniden aday olan "başkan"ın seçilme şansı, önceki görev süresi boyunca vaat ettiklerini yaptığı ölçüde az veya çok olacaktır.

Aynı hadiseyi tersinden düşünecek olursak, seçmenlerin bir tane bile fire vermeden tamamının, adayların hiçbirine güvenmemeleri ve oy pusulalarında isimlerin altlarındaki yuvarlak kutucukları mühürsüz bırakmaları başkan seçilememesi ve işlerin kilitlenmesi sonucunu doğuracaktır. Böyle bir olay şimdiye kadar yaşanmadığına göre, insanlar, birbirlerine, az yahut çok güvenmektedirler. Bir başka sonuç ise; insanların birbirlerine güvenmeleriyle toplum hayatının devam ettiği gerçektir.

İnsanların tekil olarak birbirlerine güvenmeleri önemli olduğu kadar, toplumu oluşturan herkesin derecesine bakılmaksızın birbirlerine güvenmeleri de güven ortamının oluşması için gereklidir. Gü-

ven ortamının bulunmadığı durumlarda, hayat normal bir akışla devam etmez. Bazı sektörler tıkanır, bazıları kilitlenme noktasına gelir.

Sermaye sahiplerinin paralarını istedikleri gibi mevduata dönüştürememeleri, ortalama gelir düzeyine sahip olanların, harcama yaptıkları alanları ve harcama miktarlarını, gelecek endişesi taşıyarak sınırlandırmaları, en temel ihtiyaçların dışında daha az önemli olanların karşılanmaması, ertelenmesi, birikim yapmayı arttıran bir durum olmasının yanında, tüketimi azaltır. Bu durum, üretilenlerin satılamaması ve nihayet üretimde de azalmayı, bu da iş kayıplarını beraberinde getirir.

Bir ülkede mali bakımdan çeşitli sıkıntılar, gelecekle ilgili kaygılar, belirsizlikler ve dolayısıyla güvensizlik ortamı varsa, o ülkede yatırım yapmaya niyetlenenler geriye dönüp bir daha düşünmek zorunda kalırlar ve daha çekingen davranırlar. Aynı şekilde can ve mal güvenliği teminat altına alınmamış ve sürekli saldırılara maruz kalınan dönemlerde de insanların diledikleri gibi harcama yapma, sahip oldukları mal-mülkü, kendi rahatları için kullanma imkânı da ortadan kalkar. Yolda can güvenliğiniz tehlikeye düşecekse, aracınıza bir saldırı ihtimali varsa, yol kesicilerin baskınına uğrama tehlikesiyle karşı karşıyaysanız o seyahatten vazgeçersiniz. Yahut şehir dışındaki yazlığınızda gidip kalmak isteğinizin önüne de güvenlik engelleri çıkabilir.

Güvensizlik ortamı, dinin ibadet boyutunda da dikkate alınan bir durumdur ve güvensizlik ortamına bağlı olarak bazı ibadetlerde kısıtlamaya ya da ertelemeye gidilir. Örnek olarak; yolda can güvenliğinin olmadığı yıllarda, üzerlerine haccın farz olduğu hacı adayları, ibadetlerini ertesi yıla ertelerler. Benzer bir durum namazda da yaşanır: Savaş zamanında can ve mal güvenliği olmadığından namazların sadece birer rekât kılınmalarına cevaz verilmiştir. Demek oluyor ki; dinî yükümlülükler bile ancak güven ortamında eksiksiz yapılabilmektedir.

Güven ortamının oluşturulabilmesi için yasaların önemli olması kadar söz konusu toplumdaki örf ve adetlerle "din"in de pay sahibi olduğu kuşkusuzdur. Zira yasalara güvenilmediği zaman yine halk kargaşa ortamına sürüklenmektedir.¹

3. Güvenmek-İnanmak İlişkisi

Çok ortaklı bir şirket kurulabilmesi ve işletilebilmesi için ortakların birbirlerine güvenmeleri, yolcularını almış bir uçağın havalanabilmesi için bakım mühendislerinin "uçabilir" raporuna pilotun ve

¹ İnsanların birbirine güvenmediği yerde, insana ve topluma dair olumlu sonuçların alınmayacağı hk. bkz. Doğan Cüceloğlu, *Anlamlı ve Çoşkulu Bir Yaşam İçin Savaşçı*, Sistem Yay., İstanbul, 2001, s.165.

kule görevlilerinin güvenmesi nasıl ki zorunluysa, size yanan yeşil ışıkta geçebilmeniz için dahi kendilerine kırmızı yandığından dolayı duran araçların ışık değişinceye kadar hareket etmeyeceklerine dair güvencinizin olması o kadar zorunludur.

Güven ortamının oluşabilmesi için güvenilecek kişi veya kurumların dürüstlüklerine inanmak ön şarttır. Böyle bir "inanç" olmazsa "güven"den söz edilemez. Bu cümleden hareketle "inanmak"la "güvenme"nin birbiriyle atbaşı oldukları söylenebilir. Sayıları bireyden bireye değişse de yaşayan her bir fert mutlaka "birilerine" ya da "bir şeylere" inanır. İnanılan kimselerin veya şeylerin de hangi yönlerine, hangi özelliklerine inanıldığı bu aşamada önemsizdir. Önemli olan inanılanların da aynı şekilde size inanmalarıdır. Bu şekilde "karşılıklı" güven ortamı oluşturulamadıkça toplum hayatının normal seyriyle devam etmesi güçleşir. "Hepimiz özü sözü doğru insana güveniriz ve onun dediğine inanırız. İki birey arasındaki ilişkide, ailede, şirkette, toplumda özü sözü doğru insan, yani kişisel bütünlük içinde olan insan daha etkilidir. Kişisel bütünlük içinde olmayan insan etki gücünü kaybeder."²

Aracınızın patlayan lastiğini yaptırmak için vardığınız lastikçiye güvenmelisiniz. Acaba deliği iyi kapattı mı, tekerleği yerine takarken bijonları iyice sıktı mı, lastiğe hava bastıktan sonra supabın kapağını sökerken bıraktığı yerde unutmadan sıkıca kapattı mı? gibi sorular kafanıza takılırsa, bütün bunları kontrol etmeden aracınıza rahatça binemezsiniz. Bazen de hizmet satın aldığınız sektörün yaptıklarını kontrol etme şansınız olmayabilir. O zaman nasıl rahat edeceksiniz? Yaşamınıza etki eden her şeyi tek tek kontrol etme imkânı olmadığına göre hiç kimseye ve/veya hiçbir kuruma güvenmeden nasıl devam eder bu hayat?³

O halde inanmakla güvenmek ilişkisinin birebir boyutu ortadadır. Birbirlerinin "güvenilir" olduğuna inanan insanların oluşturduğu bir toplum meydana getirebilmek için yapılacak şey öncelikle mukaddes olan şeylere inanan ve bundan dolayı "güvenilirlikleri" artan bireyler yetiştirebilmektir.⁴ Mukaddes olan şeylerle kastedilen hiç kuşkusuz Tek, Onunla aynı özellikleri ve gücü taşıyan başka bir ilahın olmadığı "Allah" inancı ve ahiret inancıdır. Bunların yanında elbette melek, kitap, peygamber ve kaza-kader inancı da vardır.

² Cüceloğlu, *Savaşçı*, s.108.

³ Kişiler arası iletişim ve bunun boyutlarıyla ilgili olarak bkz. Üstün Dökmen, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yay., İstanbul, 1999, s.23-40.

⁴ İnancın mantıklı düşünmeye, eğitime, üretken ve cesur insan yetiştirmeye katkı sağladığı konusunda bkz. Erich Fromm, *Sevme Sanatı*, (Çev.: Işıtan Gündüz), Say Yay., İstanbul, 2000, s.118-120; Ayrıca bkz. Erich Fromm, *Sahip Olmak ya da Olmak*, (Çev.: Aydın Arıtan), Arıtan Yay., İstanbul, 1997, s.85-89.

Merhameti, sevgisi her tarafı kuşatmış⁵, yarattıklarına karşı asla zalim olmayan⁶, sevgi dolu, affedici⁷, kendisine yapılan dualara icabet eden⁸, sürekli diri ve yarattıklarını gözetleyip duran, işinin başında⁹ ve her şeye gücü yeten¹⁰ bir Allah'a önce inanıp ardından O'nun bu vasıflarına güvenerek hayatlarını devam ettiren bireyler, güvenin kaynağıyla irtibata geçtikleri, O'nunla sürekli diyalog halinde oldukları ve yaptıklarını hesabını bir gün mutlaka verecekleri¹¹ bilinciyle yaşadıkları için buldukları toplumda güven timsali olurlar. Allah'a inanmak, sorumluluk bilinci içinde yaşamayı, bu da kötülük etmemeyi, yalan söylememeyi, aldatmamayı ... kısacası, güvenilir bir insan olmayı beraberinde getirir. "Öyle insanlar vardır ki, daha ağızlarını açmadan, insanlar onun önemli ve değerli bir insan olduğunu sezerler. Bu güç, kişinin kişisel bütünlük içinde olmasından kaynaklanır. Kişisel bütünlüğü yüksek olan insanın bakışı, oturuşu, duruşu kendine özgü bir gücü ifade eder. Ve bu insan bakışı ile sözüz ile, varlığı ile çevresindeki diğer insanları değerli kılar, onurlu kılar."¹²

Güven duygusunun belli dönemlerde insanlar arasında azalıp çoğaldığı gözlemlenebilen bir olgudur. Örnek olarak, günümüzde pek çoğumuz, insanların birbirlerine güvenlerinin kalmadığından, aldatmaların, hırsızlık, sahtekârlık, yalancılığın arttığından şikâyet ettiklerini duyuyoruz, zaman zaman da bizzat yaşadığımız kötü örneklerin ardından kendimiz aynı iddiada bulunuyoruz. O halde güven ortamının bugünkünden daha iyi olduğunu söylediğimiz dünle bugün arasında değişen nedir? Azalan yahut çoğalan neler güven ortamının kaybolmaya yüz tutması sonucunu doğurmuştur? Yukarıda inanmakla güvenmenin birebir bağlantılı olduğunun tespiti yapıldığına göre, güven ortamının oluşmaması, iman ortamının oluşmamasıyla yakından ilgilidir. Yapılanların bir gün mutlaka hesabının verileceği inancı sorumlu ve sınırları aşmayan bir yaşamı beraberinde getirdiğine ve bugün sorumsuz ve sınırları aşan hayat tarzı yaygınlaştığına göre yaşanan kötülükler, insanların mal edinme, tatile çıkma, seyahat yahut alış-veriş etme, hatta sokakta elinde çantasıyla yürüme gibi temel hak ve özgürlüklerini çiğnemeler, sebebi basite indirgenip, göz ardı edilebilecek sonuçlar mıdır? Bundan sonraki başlıkta güven ortamının oluşmasını engellediği düşünülen faktörler incelenecektir.

⁵ 7.Ârâf, 157.

⁶ 4.Nisâ, 40.

⁷ Örnek olarak bkz. 2.Bakara, 163,173,182,192; 9.Tevbe, 5, 10.Yûnus, 107.

⁸ 2.Bakara, 186.

⁹ 2.Bakara, 255.

¹⁰ Örnek olarak bkz. 5.Mâide, 120; 6.En'âm, 17; 8.Enfâl, 41; 11.Hûd, 4; 16.Nahl, 77; 22.Hacc, 6.

¹¹ 99.Zelzele, 7-8.

¹² Cüceloğlu, *Savaşçı*, s.157.

4. Güven Ortamının Oluşmasını Engelleyen Faktörler

Yukarıda da belirtildiği gibi hayat boşluk kabul etmemektedir ve bugün hemen herkesin ortak gözlemi, insanların birbirlerine az güvendikleridir. Güvensizlik ortamlarının uzun süreli olması, bazı sektörlerin lehine sonuçlar doğurur. Örnek olarak, birbirine az güvenen insanların mali-parasal yardımlaşmayı -yarının ne getireceği kestirilemediğinden- azaltmaları, verdiğim para, geri ödeme gününe kadar önceki alım gücünü kaybeder, endişesiyle birbirlerine borç vermemeleleri, tüketici kredisi kullandıran bankaların çok da özlediği ve istediği bir sonuçtur. Böylece bankalar, daha yüksek faizlerle kredi kullandıran kesimlerdir. Bundan dolayı, güvensizlik ortamını ranta dönüştüren kesim, bu olumsuz durumun bitmesini istemeyecektir.

4.a. Belirsizlik Ortamı

Güven ortamının oluşmasını engelleyen faktörlerin ilki olarak belirsizlik ortamı sayılabilir. Belirsizlik ortamı, güvensizliği beraberinde getirir. İleriye dönük tahmin yapabilmenin zorlaştığı, gelecek günlerin beraberinde hangi zorlukları, pahalılıkları ya da yoklukları getireceği yahut bugün var olan neleri götürüleceğinin kestirilemediği belirsizlik döneminde insanlar, sahip olduklarını kaybetme endişesi taşıdıklarından, alış-verişlerin her türlü, daha ürkek ve korkak haldeki alıcı ve satıcıların bundan vazgeçmeleri ya da ertelemeleriyle kesintiye uğrar. Mali piyasalarda alım-satımın durması da "kriz"i doğurur.

Putperestliğin hüküm sürdüğü ve birçok tanrıdan hangisinin neyi, ne zaman, ne kadar isteyeceğinin belli olmadığı ortamlardaki belirsizlik, güven ortamının oluşmasının önündeki en ciddi engeldir. Bu yüzden bütün peygamberler, güven ortamı oluşturarak işlerine başlamak istemişlerdir. Hz. Peygamber dönemi Mekke'sinde insanların paganist olmaları, yarına dair endişeler taşımalarının asıl sebebi- dir. Zira putlar adına toplumda hâkimiyet kurmaya çalışan insanların ileriye dönük bir stratejileri olmadığından, günlük hesaplar neyi gerektiriyorsa, din kılıfı altında insanlara onun sunulması, insanların, "yarın benden ne isteyecekler?" endişesiyle yaşamaları sonucunu doğuruyordu. O günlerde insanlardan din adına istenilen şeyler haklı ve makul istekler olmuyordu çoğu kez. Bu belirsizlik de onların, din diye kendilerine sunulan sömürü sistemine soğuk durmalarına sebep oluyor ve insanlara güvenmelerini engelliyordu.

Günümüzde "Allah rızası için" yahut "din adına" insanlardan talepte bulunacak olanların düşünmeleri gereken önemli bir detay vardır. Bu, istenecek şeyin mahiyetiyle ilgilidir ve isteğin gerçekten Allah rızası için mi başka bir gerekçeden dolayı mı olduğu konusunun, kendisinden istekte bulunulan kesim tarafından araştırılıyor olduğu detaydır. Bugüne kadar birçok defa adına Allah rızası konu-

olarak yapılan isteklere olumlu cevap verip de verdiklerinin takipçisi olanlar, istekte bulunanların, isterken öne çıkardıkları rızay-ı ilahîye uygun tasarrufta bulunmadıklarına şahit olmuşlardır. Bundan dolayı, isteme yoluyla toplananların nerelere sarf edildiklerinin şeffaf bir şekilde, önce verenlere, sonra da denetimde bulunmak isteyen herkese açık takibinin yapılabilmesi sağlanmalıdır. Verdiğinin nereye gittiği sorusuna cevap bulamayan herkes, belirsizlikten rahatsız olacak ve kendisine ulaşan bu yöndeki yeni bir talebi, Allah rızasını kazanmak için istense ve gerçekten böyle olsa bile kolayca reddedebilecektir.

Belirsizlik son derece sıkıntılı bir ortamdır. Şüpheler, bilinmezlikler, korkular ve nihayet doğal davranışlar sergileyememeler sonucunda insanlar, böyle bir toplumun oluşmasında payları olmadığı halde, devamına katkı sağlar hale gelebilirler.

Belirsizliğin ortadan kaldırılabilmesi için insanların önce Tek olan Allah'a iman etmeleri ve sonra da iman sahiplerinin birbirlerine güvenmeleri gerekir. Tek Allah'a iman, yarına, ölüm ânına yahut da ölümden sonraki hayata atıflar yaparak belirsizlikler oluşturmak isteyenlerin çabalarını boşa çıkaracaktır. Allah kuluna, belirsizlikler, karanlıklar değil, adalet, merhamet ve aydınlıklar vaat eder. O, karartılmak ve belirsizleştirilmek istenilen geleceği aydınlatacağını, bunu istemeyenlere rağmen yapacağını bildirmektedir.¹³

İman toplumu oluşurken insanların güvenlerini su-i isti'mal edenler çıkabilir. Bunlara karşı toplum kendi kontrol mekanizmasını geliştirmeli ve güven ortamını bozucu davranışları, kendi birikimlerinde ve kültüründe uygulanan bir şekilde cezalandırmalıdır.¹⁴ Belirsizlikler, çıkarıcıların işine yarar. Karaborsacılık olarak bilinen işi yapanlar, mal stokçuları, tekelciler ne kadar arzu etseler de belirsizlikler, toplumun yol alıp ilerlemesini değil yukarıda örneklendirilen çıkarıcı çevreleri başta olmak üzere bazı kesimlerin kazanmalarını ama geride kalan büyük kitlenin zarar görmesini beraberinde getirir.

Toplumda güven ortamının oluşabilmesi ve sürdürülebilmesi için, ne getirip götüreceği belli olmayan, tahmin edilemeyen belirsizliklerin aşılması temel şarttır. Güven ve istikrar ortamı, toplumun menfaati, ilerlemesi, herkesin hak ve hukuka riayet ederek kazanması mekanizmalarının çalışması için mutlak gereklidir ve vazgeçilebilmesi mümkün değildir. Bunun yanında, güven ortamının inanmakla, inanmanın da sınırları aşmayan sorumlu bir yaşam tarzıyla

¹³ 9.Tevbe 32, 61.Saff 8.

¹⁴ Suçun cezayla ilişkilendirilmesi ve özellikle çocuğun yetiştirilmesinde cezalandırmanın kullanılması ile ilgili bkz. Engin Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s.94-96.

bağlantılı olduğu, güvensizlik ortamının da belirsizlikle birebir ilgili olduğu ortadadır.

Kur'an'ın başından sonuna kadar, insanların, tek olan¹⁵ ve özellikleri yine değişik ayetlerde¹⁶ anlatılan Allah inancına sahip olmaları öğütlenir. İman etmiş olanların özellikleri anlatılır¹⁷, bu insanların imanlarına sahip çıkmaları, imanlarını güçlendirmeleri öğütlenir¹⁸. İman ettikten sonra, imanın zulümle karıştırılmamasına dikkat çekilir¹⁹ ve emniyet yani güven ortamının ancak bu şekilde sağlanabileceği ortaya konur.²⁰

4.b. Korku

Güven ortamını engelleyen ikinci önemli faktör de korkudur. Aslında korku, belirsizlik ortamına muhatap olan öznenin tepkisi olarak da değerlendirilebilir. Korku içindeki bireylerden de güvenli bir toplum oluşturmaları beklenemez.²¹ Güven ortamının tesisi için korku unsurunun ortadan kaldırılması gerekir. Bu nasıl başarılacaktır? İnsan neden, hangi sebepten dolayı korkar?

Din söz konusu olduğunda, korkunun yaşanacağı ilk alan ölüm ve ölümden sonrası ile ilgilidir. Bunun dışında Allah Teâlâ'nın zâtı da korkuya nesne yapılabilmektedir. Hemen ifade etmek gerekir ki; Allah Teâlâ, korkuya nesne yapılacak bir varlık değildir, olamaz. Tam tersine korku unsurunu bireylerin ve toplumun dünyasında ortadan kaldıracak yegane varlık O'dur.²² O'nun varlığı, sevgisi, adaleti ve kuşatıcı hükümlerliği sayesinde korkuya sebep olacak yahut da korkuya sebep gösterilecek her şey ortadan kalkmaktadır. Özellikle ölüm ânı ve ölümden sonrası, bizim iman ettiğimiz Allah'ın devrede olmasıyla tamamen âdil bir şekilde cereyan edeceğinden, kişi için bu aşamalarda herhangi bir sürpriz, rasgelelik ya da haksızlık söz konusu edilemez. Kişinin karşılaşacağı her şey, dünyadayken işlediklerinin yansıması olacağından korkulacak bir durum yoktur. Allah Teâlâ'ya iman, O'nun adaletini de kapsadığına, dolayısıyla O'ndan zulüm beklenmeyeceğine göre korku kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

¹⁵ 112.İhlâs, 4.

¹⁶ Bu tür ayetlere örnek olarak bkz. 59.Haşr, 22-24.

¹⁷ Örnek ayetler için bkz. 23.Mu'minûn, 1-11; Ayrıca bkz. 2.Bakara, 103,157,277; 19.Meryem, 96.

¹⁸ 4.Nisâ', 136.

¹⁹ 6.En'âm, 82.

²⁰ 24.Nûr, 55.

²¹ İnsanın korkularının onu nasıl kuşattığı, çekingenleştirdiği ve düşünme mekanizmasına zarar verdiği hk. bkz. Erich Fromm, *İtaatsizlik Üzerine*, (Çev.: Aşye Sayın), Kariyer Yay., İstanbul, 2001, s.47 ve devamı.

²² İnsanın Allah'la olan ilişkilerinde korku ve ümit dengesini gözetmesi ve bunun yansımalarıyla ilgili olarak bkz. Muhammed Kutub, *İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdler*, (Çev.: Bekir Karlığa), İşaret Yay., İstanbul, 1992, s.103-113.

Allah'a iman etmenin korkuyu giderici yönüne Kur'an'da anlatılan İbrahim Peygamber'le ilgili aşağıda anlatılacak kıssada işaret olunmaktadır. Kur'an'da, kendisi ve yaşantısıyla ilgili olarak hakkında en çok ayet olan peygamberler sıralamasında Hz. Musa'dan sonra ikinci sırada olan İbrahim Peygamber'in, babası Azer'le, onun putlara tanrılık gücü atfetmesinin doğru olmadığı hakkındaki tartışması nakledilir. Bu anlatımın devamında, İbrahim Peygamber'in, içinde yaşadığı kavmin, ilah gibi değer verdiği gök cisimlerinden sırasıyla yıldız, ay ve güneş'i tek tek ele alıp bunların ilah olamayacaklarını mantıkî çıkarımlarla ortaya koyması ve ardından da kavmine dönerek, onlardan inanç konusunda tam bir ayırım içinde olduğunu; "ben sizin Allah'ın dışındaki varlıklara Allah gibi tapınmanızdan uzağım"²³ demesine yer verilir.

İbrahim Peygamber'le, kendi yaptıklarının doğruluğunu delillerle savunmaya çalışan kavminin aralarında geçen konuşma şöyle devam eder: "Allah hakkında benimle çekişiyor musunuz? Beni doğru yola O ilettiler. O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam (Lâ EHâFu). Rabbimin dilediği dışında hiç bir şey olmaz. Rabbim bilgice her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. Hâlâ öğüt almayacak mısınız? Hem siz hakkında hiçbir kanıt indirmedikleri şeyleri Allah'a ortak koştuğunuz halde korkmuyorsunuz (Lâ TeHâFûNe) da ben, ortak tuttuğunuz şeylerden nasıl korkarım! (KeYFe EHâFu) Şimdi eğer biliyorsanız hangisi güvenilmeye/ güvende olmaya (EHâKKu Bi'L-EMNi) daha layıktır? İman edip de imanlarını herhangi bir zulümle kirletmeyenler (LeM YeLBiSü iMâNeHuM Bi ZuLMiN) var ya güvende olma/ güvenilir olma (eL-EMNu) işte onların hakkıdır. Onlar doğru yoldadırlar/ hidayet üzeredirler"²⁴.

Ayetlerde inanmanın karşılığının korku olduğu²⁵ ve bunun da zulümle bağlantısı net olarak ortaya çıkmaktadır. "imanlarını herhangi bir zulümle kirletmeyenler" ifadesinden anlaşılan; iman ettikten sonra yeniden, kendi içlerinde, gelecekle ilgili Allah'ı devre dışı bırakarak bir takım karanlık odakları devreye sokmayanlardır.²⁶

²³ 6.En'am, 78.

²⁴ 6.En'am, 80-82.

²⁵ Güven (EMN)'in karşıtının korku (HaVF) olduğu ayetler için bkz. 6.En'am, 48 (Kim inanır (eMeNe) ve ıslah ederse onlara korku (HaVF) yoktur...); 7.Araf, 35 (Ey adem oğulları size aranızdan ayetlerimizi okuyan elçiler geldiğinde kimler onların bildirdiklerine karşı gelmekten sakınırsınız ve gidişini düzeltirseniz işte onlara korku (HaVF) yoktur...); 24.Nür, 55 (İçinizden iman edip salihât olan şeyleri amel edenlere Allah şunları va'detti: ...korkularından (HaVFiHiM) sonra onları mutlaka güvene (EMN^{en}) erdirecek...); 106.Kureyş, 4 (kendilerini aklıktan doyuran ve korkudan (HaVF) emin kılan (eMeNeHuM) bu evin Rabbine kulluk etsinler).

²⁶ Ayetteki "ZuLM"ün; şirk anlamında olduğu, bazı sahabelerin onu günahkarlık olarak anladıkları, ancak Hz. Peygamber'in buna müdahale ederek "ZuLM" kelimesi-

Çünkü yukarıda da belirtildiği gibi gelecekle, yarınla ilgili karanlıklarını gideremeyenler kendilerini güvende hissedemezler dolayısıyla başkaları da onlara güvenmez.²⁷ Bu olumsuz durumun her şeye gücü yeten En Büyük olan Allah inancının kirletilmesinden kaynaklandığı böylece ortaya konulmaktadır.

Korkunun gerçek sebebi bilinmezliktir. İnsan, hakkında bilgi sahibi olmadığı şeyden korkar. Bilmemezlik insanın kendisiyle alakalıdır. Biz önce kendimizi bilmeyiz, bebeklerin ilk tanıdıkları kendileridir. Fizyolojik yapı olarak, beceriler olarak kendimizi tanımak hayatın daha başlarında tamamlanabilirken iç dünyanın tanınması bir hayli uzun zaman alabilir. Dahası, kişiler kendi iç dünyalarını iyi tanımadıklarından dolayı, hangi etkiden sonra hangi tepkiyi verdiklerini de büyük oranda standardize edemezler. Böylece hiç beklenmedik bir zamanda ve yine hiç tahmin edilemeyen bir olay karşısında son derece uç tepkiler verebilir insanoğlu. Örnek olarak sinirlerin iyice gergin olduğu bir anda, gerekli materyaller de mevcutsa birey önceden hiç düşünülmemiş derecede vahşi cinayetler işleyebilir. Yine hiç planlamadığı ve kendinden beklemediği halde benzeri bir başka olay anında da hasmının tüm olumsuz ve kışkırtıcı davranışlarına karşın son derece sabırlı davranıp bir melek kadar iyi olabilir.

İnsan sürekli bir arayış içindedir, tatminsizdir, bu anlamda bir türlü doyuma ulaşmaz. Yetinmez, elde ettikleriyle kalmaz, yenilerine ulaşmak ister. Lise yıllarında pek çok gencin hayallerini o sırada okuduğu okuldan iyi bir derece ile mezun olmak, üniversite sınavlarını kazanarak hayalini kurduğu okula devam etmek, bitirince evlenip yuva kurmak, çocuklarının olmasını istemek... süsler. Günün birinde, dönüp arkasına baktığında, lisede hayalini kurduğu şeylerin hepsinin gerçek olduğunu görür. Kendine bakar ama o hâlâ bir takım isteklerin ardına düşmüş, onları elde etmek için çalışıp çabalıyordur. O güne kadar sahip oldukları yetmemiştir, yenileri, daha başkaları hayallerine konu olmaktadır. Halbuki yaşamın sonunda ölümden başka hiçbir kesinlik yoktur.

Elde edilenlerin de edilemeyenlerin de, uğruna değerli sayılan şeyler harcananların da en değersiz kabul edilenlerin de bir gün oyun ve oyuncak olduğu²⁸ anlaşılacaktır. Öyleyse bu koşuşturma niyedir? Bunun anlamının yakalanması sağlıklı bir yaşamın temel şar-

nin burada şirk anlamına geldiğini söylediği nakli için bkz. Ebu'l-A'lâ Mevdudi, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, (Çev.: Komisyon), İnsan Yay., İstanbul, 1991, III, 571.

²⁷ Güvenmenin, güvende olmanın ve güven duymanın sadece mü'minlerin hakkı olduğunu söyleyen Râzî, bu ayetle ilgili olarak Mu'tezile ile ehl-i sünnet alimleri arasında anlayış farkı olduğunu bildirir ve ayetin açıklamasının bir bölümünü Mu'tezile'ye reddiye için ayırır. Bkz. Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer (ö.h.604), *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1994, VII (2), 63-65.

²⁸ 6.En'am, 32; 29.Ankebut, 64; 47.Muhammed, 36; 57.Hadid, 20.

tıdır. Kişinin anlam bunalımını aşması, her şeyi dış dünyada anlamlı hale getirmesi, neyi nereye koyacağını önceden bilmesi onu rahatlatacak, bunalıma düşmekten koruyacaktır. Varlık alanında boşluğa düşmekten korunmanın yegâne yolu, anlamlandırabilme yeteneği kazanmaktır. Bütün o doyumsuz, bitmek tükenmek bilmeyen isteklerin bu anlam örgüsü içindeki yerlerini belirlemek ve neyi niçin istediğimizi bilmek, yarın onları elde edemediğimiz zaman, içine düşmemiz muhtemel sıkıntılardan, psikozlardan, nevrozlardan kurtulmamız için mutlaka gereklidir. Din işte, kişinin hayatındaki bu anlamlandırma faaliyetinde ona yardımcı olur. İnanmak; bireye hayatın anlamını yakalamak adına ciddi mesafe kat ettirir. Gelecek kaygısı ve korkusu, ürperten bir karanlık olmaktan "din" sayesinde çıkar.

Gelecekte kastedilen, yarın (*Ġad/en*)²⁹ olduğu kadar ölüm sonrası hayattır. O bilinmezliğin ve bilinmezliğinden dolayı ışıksız, karanlık olan kısmın, buradan bir ışık tutularak aydınlatılıvermesi yarını da anlamlandırabilmem açısından benim için son derece gereklidir. Bu aydınlatma işi semâvâtın ve arzın nûru olan³⁰ ve aynı zamanda gaybın (görülemeyen) ve şehadetin (görülebilenin) Rabbi³¹ sıfatına sahip bir Yüce Zât tarafından yapılıyorsa benim anlam problemim çözülür ve aydınlatıldığı için, önceleri karanlık olmasından dolayı benim açımdan korku kaynağı olan gelecek çıkmazım aşılmış olur. Böylece inanmamın bana getirisi; geleceğimden korkmamam ve kendimi güvende hissedebilmemdir.

Allah bizzat nûr olduğu gibi, O'nun insanlara hidayet ve rahmet kaynağı olarak gönderdiği Kur'an³² (hatta orijinallikleri bozulmamış haliyle Tevrat³³ ve İncil³⁴) ve o Kur'an'ın mübelliği, aynı zamanda ilk mümini, insanları karanlıktan (*ZuLuMâT*) aydınlığa (*NûR*) çıkaran Hz. Peygamber de birer nûr'durlar³⁵. Bu sayılan nûr'lar aracılığıyla geleceğe dair belirsizlikler ve bilinmezlikler, korkutucu olmaktan çıkmışlar, aydınlık hale gelmişlerdir. Yaşantılarında bu nûr'ların aydınlattığı yolu görmezden gelenlerin, görmek istemeyenlerin nûr'ları giderilecek, karanlıklar (*zulumât*) içinde görmez bir halde bırakılacaklar³⁶ o kararmışlık ve bilinmezlik içinde varacakları yer de "NâR" olacaktır³⁷. Nûr'un aydınlığı ve belirleyiciliği ne kadar canlandırıcı, ne kadar hayat verici ise nâr'ın söndürücülüğü ve bitiriciliği de o kadar acıdır.

²⁹ 31.Lokman, 34; 59.Haşr, 18.

³⁰ 24.Nûr, 35, 40.

³¹ 59.Haşr, 22.

³² 4.Nisâ, 174; 5.Mâide, 15; 14.İbrahim, 1; 64. Teğâbun, 8.

³³ 5.Mâide, 44; 6. En'âm, 91.

³⁴ 5.Mâide, 46.

³⁵ 5.Mâide, 16.

³⁶ 2.Bakara, 17.

³⁷ 2.Bakara, 257; 5.Mâide, 72...

4.c. Cahillik, Bilgisiz Bırakılma, Bilgiye Ulaşımın Engellenmesi

Güven ortamının oluşmasını engelleyen faktörler arasında sayılabilecek bir başka unsur da cahilliktir.³⁸ Cahillik kişinin kendisinden kaynaklanabildiği gibi, içinde bulunduğu ailenin, toplumun şartları dolayısıyla da kişi bilgisiz kalabilir. Bir de insanların bilgiye ulaşmalarının, sistemli ama fark ettirilmeden engellenmesi vardır ki; bütün bu sebeplerin sonucu olarak insanlar cahil kalabilmektedirler. Bu cahillik yahut bilgi eksikliği de insanların ötekine güvenmelerini engellemektedir. Aldatılabilirim endişesiyle bilgi sahibi olmadığı alanlarda başkalarına da güvenmeyen insanın bir çıkmaza gireceği, hayatının akışının bozulacağı, eksik kalan işlerinin olacağı kuşkusuzdur.

Hız. Musa'nın karşısına Firavun'un sihirbazları olarak çıkan insanların yaptıklarının sihir olmadığını halkın bilmemesi ve dolayısıyla Firavun'un tanrılık iddiasında bulunması, sihirbazların kullandığı teknikler hakkında bilgi sahibi olmamalarından kaynaklanmaktadır. Ancak bu mekanizma, insanların bilmemelerinin üzerine bina edildiğinde Firavun dininin, halk nezdinde geçerliliğini ve gücünün devamını sağlayan bir sömürü sistemine rahatlıkla dönüşüvermektedir.

Güven ortamının oluşmasını engelleyen bir diğer unsur da düalite bunalımının aşılmasıdır.³⁹ Düalite birbirinin zıddı olan iki uç arasında benim tercihte bulunamamam, ikisinin de aynı değerde olduğunu kabullenmem şeklindeki bir ikilemin adıdır. İlkelelerin, sistemin, düzenin olmadığı ortamlarda düaliteden söz edilebilir. Çünkü ilkeli, sistemli ve düzenli bir ortamda yarının ne getirebileceğini kestirmek güç değildir. Yarınki değerler de bugünden anlam kazanabilir. Dolayısıyla anlamsızlığın beraberinde gelen düalite sorunu, anlamlandırmanın başlamasıyla kaybolacaktır.

Kavminin İbrahim Peygamber'e, kendi taptıkları ilahların muhtemel gazaplarından korkması yönündeki telkinlerinin ardında yatan önemli gerçek de budur. Zira insanlar birden çok ilaha ilahlık gücünü verdiklerinde bunların adaletli oldukları ve zulümden vareste kalacakları da bilinmediğinden acaba kızarlar mı, acaba felaket gönderirler mi?, hangi davranışım ilahı kızdırabilir, ne yaparsam hoşlarına gider? türündeki kaygıları onların sürekli bir korku halini yaşadıklarını ele vermektedir. Çok tanrılı Eski Yunan'dan günümüze ulaşan efsanelerde çoğunlukla, tanrıların bu önceden kestirilmesi mümkün

³⁸ Alexis Carrel, cahilliğin, fakirlik gibi vücudu zayıflatan sebepler arasında sayar ve buna karşı yapılabileceklerden bahseder. Bu konuda bkz. Alexis Carrel, *İnsan Değeri Meçhul*, (Çev.: Ömer Durmaz), Hayat Yay., İstanbul, 2000, s.71 ve devamı.

³⁹ William Parfitt, *Psikosentez İç Varlığınızı Keşfedin*, (Çev.: Gönül Tuğba Akdal), Ruh ve Madde Yay., İstanbul, 2000, s. 15, (Modern dünyada pek çok insan şu iki bunalımın ya ikisi ya da salt birinden dolayı ıstırap çekmektedir: İlk olarak "anlam bunalımı" ... İkincisi ise "düalite bunalımı"dır.)

olmayan davranışları konu edilir. Hâlbuki son derece adaletli, kullarına karşı merhametli⁴⁰ ve asla zalim olmayan⁴¹ bir Allah inancı elbette beraberinde yarının, Allah'ın bana yapabilecekleri açısından son derece güvenli bir gün olacağı garantisini getirecektir. Kullarına karşı son derece merhametli, şefkatli, sevgi dolu olan Allah, ben ortaya koyduklarımın azabı gerektirici bir gün hazırlamamışsam beni cezalandırmaz⁴². Bu bakımdan Allah'a tam anlamıyla teslim olmuş ve O'ndan başkasına, O'nun olması gereken özellikleri atfetmeyen (gerçek mümin) kuluna korku (*HaVF*) yoktur⁴³.

Zulüm karanlıktır⁴⁴, adaletsizliktir⁴⁵, bana karşı yapılırsa haklarının çiğnenmesi, bana kötü davranılmasıdır. Herkesin ve her şeyin var olmalarından kaynaklanan hakların görmezden gelinmesi ve hak sahiplerine haklarının verilmemesidir. Bu anlamından hareketle tapınılan varlık, ilah olma hakkı sadece Allah'ındır. Eğer kul, bu hakkı Allah'ın dışındaki varlıklara vermeye teşebbüs eder, parçalanması mümkün olmayan "ilahlığı" Allah'la birlikte başkalarına da bölüştürmeye kalkarsa -ki bunun adı "şirk"tir- en büyük haksızlığı yapmış olur. Haksızlık da zulüm olduğuna göre şirk gerçekten son derece büyük bir zulümdür. Bu gerçek; Hz. Lokman'ın ağzından, Onun oğluna yaptığı tavsiyelerin ilki olarak Kur'an'da haber verilmektedir⁴⁶.

4.d. Yalan

Güven ortamının oluşmasını engelleyen faktörlerden bir diğeri de yalandır. Yalan sözle ilgili bir durumdur, ancak sözde kalmayarak davranışlara uzanır ve sahte davranışların üretilmesine sebep olur. Yalan temelinin üstüne, güvenli davranışlar ve güvene dayalı insan ilişkileri bina edilemez. Etrafındakilerin kendine söylediklerinin yalan olabileceğini sürekli düşünen insanın, bütün bunların yalan olup olmadıklarını test edecek ne vakti olur ne de imkânı. Dolayısıyla yalana dayalı ilişkilerin çoğaldığı zamanlarda tıkanmalar meydana gelir.

Fıtrat üzere doğan çocukta yalan gibi bir eğilim olmaz. Çocuk, büyüme çağında etrafındaki ilişkilerin şekline, işleyişine bakarak, büyüklerinin söz ve hareketlerini örnek alarak kendi kimliğini, kişili-

⁴⁰ 12.Yusuf, 64 "Rahmeti her şeyi kuşatmıştır" 7.Araf, 156; 40.Mümin, 7; "O kendi uhdesine rahmeti yazdı" 6.En'âm, 12.

⁴¹ 3.Âluimrân, 182; 4.Nisâ, 40 (Allah zerre kadar bile zulmetmez/ *lâ yuzlemu misqâle zerra(t)in* en küçük bir iyilik olsa onu kat kat artırır bir de tarafından büyük bir mükâfât verir.); 8. Enfal, 51; 22.Hacc, 10; 41.Fussilet, 46; 50.Kâf, 29.

⁴² 14.İbrahim, 51; 30.Rûm, 41; 40. Mümin, 17; 42.Şûrâ, 30; 45.Câsiye, 22; 74.Müddessir, 38.

⁴³ 2.Bakara, 38, 62, 112, 262, 274,277; 3.Âluimrân,170; 5.Mâide, 69...

⁴⁴ 2.Bakara, 17,19,257; 5. Maide, 16; 6.En'âm, 1...

⁴⁵ 4.Nisâ, 10.

⁴⁶ 31.Lokman, 13.

ğini, sözlerini ve insan ilişkilerini ayarlar. Bunun için yalanın egemen olduğu bir ortamda yetişen çocuğun, kendi iç dinamikleri yapılanın yanlışlığı dolayısıyla rahatsız olsa ve bu duruma karşı çıksa da, yalanı çok kullanması doğal olacaktır. Dolayısıyla herkes, yalansız bir toplum oluşmasında üzerine düşeni yapmalıdır.

Kur'an'da, Uhud savaşıyla ilgili ayetlerde, müslümanların ruh halindeki değişkenlik ve önceleri söyledikleri şeyi, sıra yapmaya geldiğinde çekingen davranışlarıyla ilgili olarak; "Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz Allah nazarında en tiksinti verici şeydir!"⁴⁷ buyrulur.

Güven toplumu, söylediklerinde gerçeğe aykırı hiç bir unsur bulunmayan, inandıkları, içlerinden geldikleri gibi konuşan ve konuştuklarının ardında duran, verdikleri sözleri, bedel ödemek gerekse bile yerlerine getiren ve bu konuda hiçbir çekince göstermeyen insanlardan oluşur. Yalan sözün, yalan yere yeminin, gerçeğe aykırı şahitliğin, bunları yapmaya elverişli olmayan insan ruhunu öldürücü bir zehir gibi olduğu bilinir.⁴⁸

İnsanlar fitratlarına uygun davrandıkları sürece rahat edeceklerdir. Bu anlamda kişinin kendisiyle olan ahlaklı ve dürüst ilişkisi, onun başkalarıyla da bu türden ilişkiler kurmasına vesile olacaktır. "Ben dürüst bir insanım" diyen kişi bu algılamasıyla kişisel bütünlük içinde ise, o zaman dürüst bir insan olmayı mutlaka yaşamının her noktasında gerçekleştirecektir. Çünkü kendisiyle dürüst olarak ilişki kuran kişi, diğer kişilerle ilişkisini de dürüst olma bilinci üzerine kuracaktır. Bu nedenle, yine tekrar ediyorum, bir insanın en önemli ilişkisi onun kendisiyle olan ilişkisidir."⁴⁹

5. Sonuç

Toplumu bir arada tutan ilkelerden biri de, karşılıklı güven ilkesidir. Toplum fertleri birbirlerine güvenmelidirler. Toplumsal barışın yolu bu ilkedен geçer. Herkesin birbirine şüpheyle baktığı, insanın diğer insanların kurdu olarak görüldüğü toplumda, huzur ve refah gerçekleşmez. İnsan, ancak içini yüksek değerlerle doldurunca, onları gerçekleştirince bir kişiliğe sahip olur; doğal bir varlık olmaktan çıkıp, ruhsal bir varlık halini alır. İnsanlar arasında güveni sağlayan, bu ruhsal ağırlığın insana kazandırdığı ahlaki niteliklerdir. İnsan, ahlaki niteliklerini eylemlerine yansıttığı ölçüde daha çok mükemmelleşir, ruhsal bir varlık olmanın da ötesinde ahlaki bir kişiliğe kavuşur. Diğer yandan bireyin mükemmelleşmesi ile de, bu toplum i-

⁴⁷ 61.Saff, 2-3.

⁴⁸ Bu konuda bkz. Cüceloğlu, *Savaşçı*, s.124.

⁴⁹ Cüceloğlu, *Savaşçı*, s.125.

çinde yaşayan bireyler, gerçek güvenilir kişiler olurlar ve ortaklaşa hayat, sağlam temellere oturmuş olur⁵⁰.

Güven ortamının, toplumların devamı için önemi tartışılmazdır. Birbirine karşılıklı olarak güvenen insanların oluşturduğu toplumlar ancak değerler üretebilir ve bu tür toplumların sürekliliği uzun süre sağlanabilir. Yine, toplumun daha az sorunlu hale gelebilmesi de yine o toplumun üyelerinin birbirlerine duydukları güvenle alakalıdır.

Güven ortamını bozucu faktörler, aslında toplumun yıkılmasına yol açan faktörler olarak da görülebilirler. Çünkü güvensizlik ortamının devam ettiği toplumların ayakta kalabilmeleri güçtür.

İman, insanın kendisine, Yaratıcısına ve başkalarına güvenmesini sağlar. İman edenlerin korkudan uzakta olmaları, yarınlarından endişe duymamaları ve bu düşünce dünyalarını başkalarıyla paylaşmaları sayesinde güvenli bir toplum oluşturulabilir ve yine bunların devamıyla, güvenli toplumun devamı sağlanabilir.

“İnsan ilişkilerinin olduğu her yerde kişisel bütünlük önemli. Kişisel bütünlük olmadan insanlar arasında güven oluşmaz. Güvenli ortamda yaratıcılık, destek, geleceği şevkle yaratma yer alırken güvensiz ortamda herkes kendi menfaatlerini koruma derdine düşer. Aynı hizmeti veren veya malı üreten iki şirketi karşılaştırdığınızda, uzun vadede güvenli ortamı gerçekleştirmiş şirketler ayakta kalacaklardır. Kişisel bütünlük şirketteki liderler ve yöneticiler için vazgeçilmez bir özelliktir. Liderlerin ve yöneticilerin mutlaka kişisel bütünlük içinde olması gerekir.”⁵¹

⁵⁰ Şaban Ali Düzgün, *Din Birey ve Toplum*, Akçağ Yay., Ankara, 1996, s.166.

⁵¹ Cüceloğlu, *Savaşçı*, s.127.

KAYNAKÇA

Carrel, Alexis, *İnsan Denen Meçhul*, (Çev.: Ömer Durmaz), Hayat Yay., İstanbul, 2000.

Cüceloğlu, Doğan, *Anlamlı ve Coşkulu bir Yaşam İçin Savaşçı*, Sistem Yay., İstanbul, 2001.

Dökmen, Üstün, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yay., İstanbul, 1999.

Düzgün, Şaban Ali, *Din Birey ve Toplum*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

Fromm, Erich, *Sevme Sanatı*, (Çev.: Işıtan Gündüz), Say Yay., İstanbul, 2000,

----*Sahip Olmak ya da Olmak*, (Çev.: Aydın Arıtan), Arıtan Yay., İstanbul, 1997.

---- *İtaatsizlik Üzerine*, (Çev.: Aşye Sayın), Kariyer Yay., İstanbul, 2001.

Geçtan, Engin, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

Kutub, Muhammed, *İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdlere*, (Çev.: Bekir Karlığa), İşaret Yay., İstanbul, 1992.

Mevdudi, Ebu'l-A'la, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, (Çev.: Komisyon), İnsan Yayınları, İstanbul, 1991.

Parfitt, William, *Psikosentez İç Varlığınızı Keşfedin*, (Çev.: Gönül Tuğba Akdal), Ruh ve Madde Yay., İstanbul, 2000.

Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer (ö.h.604), *Mefâtihu'l-Ğayb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1994.